

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Analýza rituálního chování z interpretativní perspektivy

Pavčina Cermanová

Bakalářská práce

2017

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 31. 3. 2017

Pavλίna Cermanová

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavčina Cermanová**
Osobní číslo: **H13410**
Studijní program: **B6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Název tématu: **Analýza rituálního chování z interpretativní perspektivy**
Zadávací katedra: **Katedra sociálních věd**

Zásady pro vypracování:

Bojové a silové sporty jsou v dnešní době velmi rozšířenou aktivitou nejen u mladých lidí. Tato bakalářská práce se zabývá rituálním chováním, které k těmto sportům patří, a snaží se je interpretovat z geertzovské perspektivy. Práce se bude snažit zodpovědět otázku, zda bojový sport symbolizuje hodnoty současné společnosti a pokud ano, jakým způsobem tak činí. Práce se zaměří na hodnotu a význam rituálního chování jak jednotlivců, tak celé skupiny. Dalším bodem zájmu je pak otázka, jak důležité je vykonat rituál k podání nejlepších výsledků.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

GEERTZ, Clifford. Interpretace kultur. SLON, 2000.

TURNER, Victor. Průběh rituálu. Computer Press, 2004.

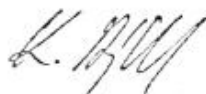
GENNEP, Charles-Arnold Kurr van. Přechodové rituály. NLN - Nakladatelství Lidové noviny, 1997.

MURPHY, Robert F. Úvod do kulturní a sociální antropologie. SLON, 2004.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D.**
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **31. března 2015**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2016**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

 Univerzita Pardubice
Fakulta sociálních věd
602 00 Pardubice, Studentský ústředí

PhDr. Adam Horálek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2015

Poděkování:

Upřímně děkuji PhDr. Janě Jetmarové, Ph.D. za cenné rady, trpělivost a odborný dohled během psaní mé bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala všem mým informantům, kteří mi dovolili nahlédnout do jejich soukromí a poskytli mi cenné informace při rozhovorech.

V neposlední řadě bych také ráda poděkovala mé rodině, která mě podporovala po celou dobu studia. Také nesmím zapomenout na mého přítele, který mi byl po celou dobu velkou oporou.

Název: Analýza rituálního chování z interpretativní perspektivy

Anotace: Tato práce se zabývá rituálním chováním v thajském boxu z interpretativní perspektivy. Cílem této práce je pomocí terénního výzkumu odpovědět na výzkumné otázky. Výzkum byl prováděn v okolí města Trutnov mezi členy oddílu Highlanders, který se specializuje na thajský box. Hlavní metodou terénního výzkumu bylo nezúčastněné pozorování a rozhovory s členy oddílu a příznivci thajského boxu. Součástí práce je audiovizuální dílo, sestavené z materiálů zachycených autorkou. Dílo obsahuje záběry týkající se rituálního chování a části rozhovorů s členy oddílu a příznivci tohoto sportu.

Klíčová slova: Thajský box, rituál, interpretace

Title: Analysis of ritual behavior from interpretative perspective

Annotation: This thesis deals with ritual behavior from interpretative perspective in Muay Thai. The aim of this thesis is to answer the questions with the help of the field research. The field research was conducted in surroundings town Trutnov among members of team Highlanders, specializes in MuayThai. The main method used in the field research was unparticipand observation and interview with team members and MuayThaifans. The thesis includes an audio-visual work containing materials that were captured by the author. The audio-visual work contains ritual behaviour and parts of interview with team members and Muay Thai fans.

KeyWords: Muay Thai, ritual, interpretation

OBSAH

Úvod.....	9
1 Vymezení základních pojmů.....	10
1.1 Rituál.....	10
1.2 Rituál ve sportu.....	11
1.3 Thajský box.....	12
1.4 Rituál v thajském boxu.....	13
1.4.1 Wai Khru Ram Muay.....	13
1.4.2 Wai Khru.....	14
1.4.3 Ram Muay.....	14
1.4.4 Rituální doplňky.....	14
1.4.5 Hudba.....	16
1.5 Zápas thajského boxu.....	17
2 Historie thajského boxu.....	19
3 Analýza rituálu v thajském boxu z interpretativní perspektivy.....	20
3.1 Průběh rituálu.....	20
3.2 Význam rituálu.....	22
3.3 Účinnost rituálu.....	22
4 Výzkumná část.....	24
4.1 Úvod do výzkumné části.....	24
4.2 Metodologie výzkumu.....	25
4.3 Sběr dat.....	25
4.4 Výběr informantů.....	26
4.5 Místo výzkumu.....	28
4.6 Průběh výzkumu.....	28

4.6.1 Vstup do terénu.....	28
4.6.2 Zápas očima diváka.....	29
4.6.3 Highlanders night 7. 11. 2015.....	31
4.6.4 Highlanders night 11. 11. 2016.....	31
4.6.5 Rozhovory.....	33
5 Vizuální část.....	35
5.1 Průběh natáčení.....	36
5.2 Tvorba audiovizuálního díla.....	37
5.3 Výsledný film.....	38
7 Závěr.....	40
8 Bibliografie.....	44
Přílohy.....	46

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá rituálním chováním probíhajícím v thajském boxu. Zaměřím se na skupinu Highlanders, což je oddíl sídlící v Trutnově, nedaleko mého bydliště. Tento oddíl se specializuje na thajský box a každý rok pořádá galavečer Highlanders night, který se stal mým hlavním výzkumným terénem, jelikož právě tam se většina rituálů odehrává. Hlavním cílem práce je odpovědět na tyto výzkumné otázky: symbolizuje bojový sport hodnoty současné společnosti, a pokud ano, jakým způsobem tak činí? Jakou má rituální chování hodnotu a význam u jednotlivců a celé skupiny? Jak je důležité vykonat rituál k podání nejlepších výkonů?

K thajskému boxu jsem se dostala díky svému bratrovi, který dochází do tohoto oddílu. Thajský box mě zaujal především z toho důvodu, že jeho součástí je modlitba Wai Khru a rituální tanec Ram Muay. Byla jsem tímto rituálem nadšená zvláště proto, že patří k tradičnímu thajskému boxu a v thajském boxu, který je prováděn u nás, se vykonávat nemusí. Další zajímavostí thajského boxu je kontrast nejtvrďšího bojového umění a zároveň přátelství, které je do tohoto sportu promítáno. Hlavním cílem zápasu je totiž porovnat síly. „*Jako přátelé přicházíte, jako přátelé odcházíte*“ (Marek Cerman 2016, nahrávka ze dne 13. 11. 2016, v archivu autorky).

Na začátku práce popíši jednotlivé pojmy, které s thajským boxem souvisí. V další části se zaměřím na teoretickou rovinu a výzkumnou část, ve které přiblížím svůj výzkum prováděný v oddílu Highlanders. Téma je zpracováno i v audiovizuálním díle, které doplňuje bakalářskou práci. V tomto audiovizuálním záznamu zachycuji především rituál Wai Khru Ram Muay a části rozhovorů některých informantů, kde popisují například důvody, které je přivedly k thajskému boxu a osobní hodnoty spojené s tímto sportem.

1 Vymezení základních pojmů

1.1 Rituál

Rituál (z lat. ritualis = obřadný) – též ritus – je ve Velkém sociologickém slovníku popsán jako označení výrazného individuálního nebo kolektivního způsobu chování, tj. založen na vnučených nebo tradičních pravidlech, vystupuje jako posvátný obyčej. Pojem rituál je velmi blízký pojmům obřad, ceremoniál. (Maříková, Petrusek, Vodáková 1996: 938)

W. Hellpach (1939) pokládá rituál za magická, kultická provádění bohoslužeb, jimiž se lidé jako společenství věřících zmocňují vyšších sil. Společným jmenovatelem je zde tedy víra v nadpřirozeno. (Hellpach in Maříková, Petrusek, Vodáková 1996: 938)

Rituál z pohledu É. Durkheima upevňuje tradiční sociální vazby mezi jednotlivci; zdůrazňuje způsob, jímž je posilována a zachována sociální struktura skupiny skrze obřadní nebo mystické symbolizace těch základních sociálních hodnot, na kterých spočívá. (Durkheim 1947 in Geertz 1997: 165) Durkheim jako první upozornil na skutečnost, že rituál může plnit integrační funkci. Detailní popis průběhu rituálu každodenního života v podmínkách tzv. vyspělých společností je hlavním tématem díla E. Goffmana, který analyzuje rituální setkávání, v jejichž průběhu se jednotliví aktéři snaží představit druhým sami sebe v silně idealizované podobě. Účelem těchto rituálů je vzájemné potvrzování nároků a pozic zúčastněných. (Maříková, Petrusek, Vodáková 1996: 938-939)

Podle Victora Turnora je rituál „*předepsané formální chování při příležitostech mimo technickou rutinu, co mají ukotvení ve víře v mystické bytí nebo sílu. Symboly jsou přitom nejmenší částičky rituálu, které udržují specifické vlastnosti rituálního chování. Hlavní je souhra specifických struktur a kontextu rituálu*“ (Turner 2004: 19).

1.2 Rituál ve sportu

Rituály jsou nedílnou součástí lidských životů již od nepaměti. Rituál nás doprovází celý život od narození. První den ve škole, kde máme ukázat své dosavadní znalosti, a prokázat tak, že jsme dost staří a chytrí na další krok života. Maturitní zkouška, státní zkoušky, rozlučka se svobodou, svatba, pohřeb. Rituálů, které nás doprovází životem je mnoho. Jen těžko bych dokázala vyjmenovat alespoň třetinu. Je tak zcela pravděpodobné, že nás rituály neminou ani v odvětví volnočasových aktivit či koníčků, jako je sport.

Arnold Van Gennep popisuje, že „*člověk je synchronně nebo postupně zařazován do rozličných příhrádek a jak při přecházení z jedné do druhé, má-li se přidružit k lidem zařazeným do jiné příhrádky, musí ode dne narození po den skonu procházet obřady, které se často liší podobou, ale mají stejný mechanismus*“ (Van Gennep 1997:173).

Sport je mezi námi také již velice dlouho. A stejně jako rituál nás doprovází po celý život. Někteří si prostřednictvím sportu udržují postavu, jiným psychicky ulehčuje od každodenních nepříjemností a stresů.

Nepostradatelným prvkem sportu je rituál, který má spoustu významů. Může znamenat začlenění do určitého okruhu lidí spojených sportem, nebo může představovat historii, která je pro určitý sport důležitá. Dalším častým významem rituálu je oslava vítězství či projevení cti při porážce, kdy tým například zpívá, tančí, nebo společně křičí určitý originální pokřik typický jen pro ně samotné.

Kendall Blanchard se antropologií sportu zabývá ve svém díle *The Anthropology of Sport: An Introduction* (1995), ve kterém uvádí problematiku v definici sportu. Pro některé klíčové termíny nejsou ekvivalenty v jiných jazycích. Některé skupiny nevidí rozdíl v použití termínu „*work*“ a „*play*“ či různých tvarech „*games*“, „*sport*“ nebo „*ritual*“ (Mlynářová 2014: 19 in Blanchard 1995). Podle Sansona (1988) to, co známe pod názvem „sport“

neexistovalo dříve než v 18. století. Ti, kteří vidí sport jako fenomén relativně nedávné doby tvrdí, že dříve hráli roli rituální události, angažování se ve fyzických aktivitách a hraní si, ale nebyl to sport. Jen o pár století dříve se soutěživé rituály vyvinuly do sportu. Avšak také idea, že sport je nový následovník rituálu, je dlouze spekulována. Ve skutečnosti se prokazuje, že sport měl potenciál pro rozvoj rituálu, stejně jako rituál pro sport (Lesser 1933 in Blanchard 1995 in Mlynářová 2014: 23).

První dílo, věnující se antropologií sportu (hry), bylo napsáno sirem Edwardem Burnettem Tylorem, který se začal o funkci her (sportu) ve společnosti zajímat v 19. století. „*Hry mohou být užity jako svědectví šíření a kontaktu mezi kulturními centry v různých částech světa*“, napsal v jednom publikovaném článku *The History of Games* (1879) (Tylor, 1879 in Blanchard 1995: 10).

1.3 Thajský box

Thajský box neboli Muay Thai je thajský plnokontaktní bojový sport. O historii tohoto sportu se vedou spory, jelikož záznamy o něm byly nenávratně zničeny. Kořeny tohoto sportu nejspíše pocházejí z čínských bojových umění.

Jak již jeho název napovídá, jedná se o thajský národní sport, na kterém si obyvatelé Thajska velice zakládají. Thajský box je někdy označován jako umění osmi končetin. Toto označení získal kvůli svému specifickému stylu, kdy zápasník používá pro boj pěsti, lokty, nohy a kolena. Původně se zápasy konaly jen na tržištích, avšak postupem času vznikly stadiony speciálně navržené pro tento sport. Později byly zápasy přesunuty do boxerského ringu. (BadBoysGym – MuayThai: 2016)

V Thajsku se tomuto bojovému umění učí děti již od raného věku. Dalo by se říci, že od chvíle, kdy se naučí chodit. Thajští bojovníci často uvádějí, že se začali učit umění především kvůli své rodině, kterou mohli díky dobře placeným zápasům finančně zabezpečit.

V dnešní době se thajský box stává stále více populární. Z mého výzkumu pramení, že nové členy láká fyzické zdokonalování se. Zásahu na jeho popularitě v oblasti Trutnova nese především oddíl Highlanders, který každoročně pořádá galavečer Highlanders night (viz str. 31), kterým tak zviditelňuje thajský box nejen v okolí Trutnovska.

1.4 Rituál v thajském boxu

Hlavní rituál v thajském boxu se skládá ze dvou částí – první část je modlitba Wai Khru a druhá část je ceremoniální tanec Ram Muay. Oba prvky rituálu jsou prováděny před započítím boje v ringu – jsou tedy součástí samotného zápasu. Důvody vykonávání tohoto rituálu se dnes u každého jedince liší. Dříve se jednalo o projevení úcty učiteli, soupeři a rodině. Dalším důvodem bylo například očištění bojového pole od vnějších vlivů.

Dnes je tento rituál brán nejen jako nedílná součást tohoto sportu, ale má také fyziologické funkce (například zahřátí svalů před zápasem) a navozuje správné psychologické rozpoložení zápasníka (soustředěnost na zápas, oproštění se od starostí a nervozity). Další podstatou rituálu, která se cení především v domácím prostředí tohoto sportu, je jemnost a grácie v kontrole svého těla (Polzer 2016).

1.4.1 Wai Khru Ram Muay

Wai Khru a Ram Muay¹. Tato dvě skoro až magická slova spolu úzce souvisí. Jsou součástí každého zápasu thajského boxu. Když se na oba pojmy podíváme podrobněji, uvidíme historii, píli, úctu, čest. A to je to, co mě na tomto sportu tolik zaujalo. Je to jakési duchovno, které doprovází poměrně drsný sport.

---

¹ Často se rituálu říká WaiKhruRamMuay – tedy psané obě části dohromady. Často můžeme zahlédnout slovo WaiKhru s jednoduchým V – oba tyto tvary jsou v pořádku.

1.4.2 Wai Khru

Wai Khru je modlitba, která je odříkána hned po nastoupení do ringu. Probíhá tak, že bojovník prochází po kraji ringu, jednou rukou (s boxerskou rukavicí) se přidržuje lan a při téměř každém kroku se jimi nechává prohoupnout². V každém rohu ringu (tedy i ve stanovišti protivníka) se pomodlí tak, že sevře ruce k čelu a odříkává modlitbu. Až projde takto celým ringem dokola, začíná ceremoniální tanec Ram Muay.

1.4.3 Ram Muay

Ram Muay je nedílnou součástí Wai Khru. Tyto dvě části rituálu tvoří jeden, který je zvaný Wai Khru Ram Muay – tedy spojení obou názvů do jednoho, tak jak jdou časově po sobě.

Ram Muay probíhá po dokončení modlitby Wai Khru. Je velice těžké popsat tento ceremoniál, jelikož má několik podob a několik fází. Jednoduše řečeno je to tanec, při kterém bojovník střídá pozici na kolenou a ve stoje. Přitom pohybuje pažemi.

Každý zápasník si volí délku rituálu sám. Standardně trvá rituál několik minut, avšak není to podmínkou – rituál nemusí proběhnout vůbec. Vzhledem k tomu, že se zápas skládá ze dvou bojovníků, začíná každý na své straně, kde se nachází jeho stanoviště a pokračuje se po směru hodinových ručiček. Většinou neprovádí rituál každý bojovník stejně dlouho, proto když jeden skončí dříve, čeká na dokončení oponentova rituálu ve svém stanovišti, kde buď pozoruje protivníka, nebo se radí se svým týmem o taktice boje.

1.4.4 Rituální doplňky

Součástí rituálu Wai Khru Ram Muay jsou i doplňky, které zápasníci nosí po dobu zápasu. I přesto, že zápasník rituál z nějakého důvodu neprovede, tyto doplňky na sobě má.

---

² Pohyb, kdy se zápasník nechá provést pomocí lana vedoucího po kraji ringu.

Jedním z nich je mongkol: čelenka nepravidelného kruhu do špice spletená ze sto osmi provázků. Není náhodou, že je čelenka tvořena právě z tohoto počtu provázků. Sto osm je totiž posvátné číslo, které je spjato především s buddhismem, se kterým tento sport úzce souvisí. Čelenka je tlustá zhruba dva centimetry a konec, který tvoří již zmiňovanou špici je spleten do copu, do kterých je vpletena tkanina s vyobrazenými magickými symboly a znaky.

Důležitou částí zápasu je nasazování mongkolu. To provádí hlavní trenér – největší autorita týmu. Před nasazením na hlavu bojovníka trenér mongol zahřívá a upravuje jeho tvar. Poté ho nasadí bojovníkovi a společně se ukloní. Toto rituální nasazování má bojovníkovi přivést štěstí v boji.

Dalším doplňkem je prajead: tradiční thajský amulet. Mimo jiné je známý i jako pratjet. Tento amulet slouží jako ochrana zápasníka a váže se na ruce v okolí bicepsu. Stejně jako konec mongkolu je prajead spleten z tkaniny, na které jsou vyobrazeny barvy týmu a magické obrazce, modlitby či zaklínadla. Prajead připomíná provaz s třásněmi různých barev.

Mongkol i prajead by měly být vysvěceny před samotným nasazením. V týmu, ve kterém jsem prováděla výzkum, jsem však nic podobného neviděla.

Po čas zápasu má na sobě zápasník boxerské kraťasy v barvě týmu, které se od klasických boxerských liší tím, že jsou kratší – asi do půlky stehen. V pase uprostřed bývá nášivka s logem týmu. Další součástí moderního thajského boxu jsou boxerské rukavice (taktéž bývají v barvě týmu). Na chodidlech zápasníci nemají klasickou obuv. Chodidla mají obvázaná bandážemi, které si lze představit jako barevný stahovací obvaz.

Mladší bojovníci mají navíc chrániče na lokty, holeně a trup. Na hlavě mají boxerskou přilbu. V ústech má každý zápasník bez výjimky chránič na zuby.

Za další rituální doplněk by se dalo považovat tetování. Bojovníci mají často tetování spojené s jejich klubem, oblíbeným bojovníkem nebo samotným Thajskem. Tetování může být vyjádřeno slovy – písmeny, logem či obrazem. Často mají bojovníci vytetovaný tým, ve kterém začínali. Výjimečně lze zahlédnout bojovníka, který má tetování přes celý hrudník či záda. Většinou to bývají jen necelistvé symboly.

Obvykle mají kluby svoji značku oblečení. Ve zkoumaném týmu to byla značka Sanctum, kterou vytvořil jeden z členů a dál ji rozšířil po celé republice. Značka prozatím vyrábí především trika, tílka a kraťasy. V nabídce můžeme nalézt i peněženky, nebo třeba baseballovou pátku s logem či vstupenky na zápasy. Předváděcími „modely“, propagující značku na internetových stránkách, jsou ti nejúspěšnější bojovníci z týmu.³

1.4.5 Hudba

Během zápasu hraje tradiční hudba, zvaná Sarama. Hudba je závislá na tempu zápasu – když se zápas přiosťruje, hudba zrychlí a naopak. Nástroj vydávající tóny úzce připomíná klasické skotské dudy, ale jedná se o kombinaci thajských hudebních nástrojů. Hudba je nenápadným pasažérem zápasu, přesto velmi důležitým. Pomocí hudby se zápasník více koncentruje na samotný zápas. (MuayThai Jesenicko: 2016)

Thajský box má mimo hudby doprovázející zápas i svojí vlastní oficiální hymnu. Píseň se jmenuje We are Muay Thai a zasloužila se o ni uzbekistánská zpěvačka Sevara Nazarkhan. Píseň vznikla poměrně nedávno, v roce 2011, má chytlavý rytmus a u nás se hraje na každém zápasu. Její text zní následovně:

---

³ Webový odkaz značky Sanctum: <http://sanctum-store.cz/eshop/index.php>

We are Muathai

The science of eight
Standing alone on the battlefield
The promise of peace
The promise of how to defend the weak
Making a vow
To the power of will
Showing our skill
Following through
A fighter who's true never knows defeat

We are the art of heart and body – Muaythai
Pride and honour we embody – Muaythai
From a father to a son – Muaythai
A spirit stronger than a gun – We are MuayThai

Through wars and tears
Unarmed but with love we train
Showing no fear
Knowing the years of joy and pain
A hand in a glove
Teaching our children to dare
For one and for all
Standing tall
The art of eight limbs free and fair

We are the art of heart and body – Muaythai
Pride and honour we embody – Muaythai
From a father to a son – Muaythai
A spirit stronger than a gun – We are Muaythai⁴
(IFMAMUAYTHAI: 2016)

1.5 Zápas thajského boxu

Thajský box je u nás velice rozšířený. Každý se bez výjimky může zúčastnit tréninkových programů, začlenit se do klubu, zdokonalit se a vyzkoušet si pravý zápas plný napětí a emocí. Samotný zápas má velice striktní pravidla, která se musí dodržovat. Tato pravidla udržují v ringu nejen řád a pořádek, ale také bezpečnost. Pravidla jsou rozsáhlá a komplikovaná, proto přiblížím jen ta nejpodstatnější.

---

⁴ Text písně je zpíván heslovitě a vypovídá o odvaze, pýše a cti bojovníků thajského boxu.

Bojovníci jsou zařazeni do kategorií podle váhy. Mladiství jsou rozděleni dle věku buďto do kategorie děti nebo do kategorie junioři. Pravidla povolují úzkou škálu oblečení. Bojovník musí mít trenýrky, které na sobě nesmějí mít nic ostrého, jako jsou například knoflíky či suché zipy. Povinností je mít chránič na zuby a suspensor.

Časy v jednotlivých kategoriích se liší. V té nejnižší (Z-třídě) jsou dvě kola o jedné minutě s minutovou přestávkou. V nejvyšší (A-třídě) je kol pět po třech minutách s dvouminutovými přestávkami.

V době zápasu musí být přítomno dohromady osm lidí. Dva rozhodčí, ringový lékař, oba bojovníci, oba trenéři a delegát C.M.T.A.⁵ Ovšem nezbytnou složkou zápasu je porota, která je tvořena z několika dalších členů – ringový rozhodčí, tři bodoví rozhodčí, ringový lékař, časoměřič a zástupce odvolací komise⁶. Hodnocení každého zápasu probíhá obodováním bojovníka – na základě bodů je vyhlášen vítěz.

---

⁵ C.M.T.A. = Česká MuaythaiAsociace, z. s.

⁶ Zástupce odvolací komise a delegáta asociace určuje C.M.T.A.

2 Historie thajského boxu

Thajský box je stejně jako samotné Thajsko velice úzce spjatý s buddhismem. Obyvatelé Thajska si techniku boje Muay Thai vytvářeli postupem času a to především jako sebeobrannou zbraň proti válečným nájezdům okolních kmenů. Vznik thajského boxu se datuje na období kolem roku 1238, kdy se město Sukhothai (tehdejší hlavní město Thajska) potýkalo se spoustou okolních válek. Právě blízkost válek Thajce donutila k trénování sebeobranných prvků, aby své město ochránili. Tento styl boje se jim podařilo vyvinout na velice dobrou úroveň. Dokonce se o něm říká, že v té době se stal efektivnější než zbraně samotné (Strikingconer: 2016). Taktika boje se předávala z generace na generaci a tak si získala svojí podobu a zdokonalovala se.

Do zbytku světa se thajský box dostal především za druhé světové války, kdy byli thajští vojáci rozptýleni do zámoří a tak svým vyprávěním o tomto sportu zaujali i zbytek světa. Francouzi začali tomuto sportu říkat „La Sport Orient“ neboli bojový styl orientu. Byli tímto sportem tak zaujati, že chtěli po thajských vojácích, aby je boj a tradice učili.

Rodilí Muay Thai bojovníci se učí bojovat již od útlého věku. Většinou začínají trénovat již v šesti letech, zápasit pak začínají už v osmi. Boji se však nevěnují celý život, jelikož je tento sport doprovázen častými zdravotními problémy, jako jsou tržné rány, zlomeniny a silné pohmožděniny, nemohou se sportu věnovat déle. Bojovníci jsou známí mimo jiné tím, že jsou zvyklí trpět a ignorovat velkou bolest a zranění (Kombatgroup: 2016).

3 Analýza rituálu v thajském boxu z interpretativní perspektivy

Zápas thajského boxu je kulturní zážitek. Není to jen sport nýbrž emočně pojatá sportovně-kulturní akce, kde se sházejí různé, v normálním životě rozdílné kategorie lidí, které přitom mají tolik společného. Minimálně zájem o kulturu Thajska, která se nám Středoevropanům, může zdát tak odlišná.

Clifford Geertz kulturu vnímá jako nepostradatelný prvek lidských životů. *„Lidská bytost bez kultury by pravděpodobně nebyla vnitřně talentovaná, ale životně nenaplněný lidoop, nýbrž zcela bezduchá a nefungující příšera. Stejně jako hlávka zelí, které se tak podobá, by mozek druhu Homo sapiens, který se vyvinul v rámci lidské kultury, bez ní nemohl existovat“* (Geertz 2000: 83).

Důležitou součástí výzkumu bylo porozumění interpretace. Snažila jsem informanty co nejlépe naslouchat, pochopit jejich pohled na rituál a na samotný thajský box. Nedívat se na něco svými očima (tak, jak si myslím, že to vidí), ale tak, jak danou věc vidí oni samotní. Jak popisuje Geertz: *„Pro pochopení toho, co je antropologická interpretace a do jaké míry je to interpretace, není nic důležitějšího než přesně pochopit, co to znamená – a co to neznámá – říci, že naše vyjádření symbolických systémů druhých lidí musí být orientována na aktéra. (...) Při studiu kultury proniká až do samotného jádra předmětu – to znamená, že začínáme s našimi vlastními interpretacemi toho, co naši informátoři dělají nebo co si myslí, že dělají a ty potom systematizujeme“* (Geertz 2000: 25).

3.1 Průběh rituálu

Arnold van Gennep definoval přechodové rituály jako *„rituály, jež provázejí každou změnu místa, stavu, společenského postavení a věku“*. Rozdělil rituály přechodu do tří fází – odloučení, pomezí a přijetí (Gennep 1996 in Turner 2004: 95).

„První fáze (odloučení) sestává ze symbolického chování, které představuje vytržení jedince nebo skupiny z dřívějšího pevného místa ve společenské struktuře nebo ze souboru kulturních postavení („stavu“) anebo z obou“ (Gennep 1996 in Turner 2004: 95). Tato fáze může připomínat v našem případě Wai Khru Ram Muay, část rituálu, kdy bojovník pomocí rituálního tance Wai Khru, projevuje úctu rodině, učiteli nebo dle starých tradic vyhání zlé duchy, kteří by mu jinak škodili. Při této fázi rituálu je bojovník stoprocentně koncentrovaný a soustředěný jen sám na sebe. U nás⁷ bojovník pomocí Wai Khru může stimulovat svaly a připravit se tak fyzicky na zápas. Za obou okolností však musí být soustředěný a myslí oddělený od okolního dění. V této části zápasu je odloučený od společnosti oddílu Highlanders.

V další fázi hovoří Victor Turner o fázi přechodového období. „Během přechodového „liminárního“ období jsou vlastnosti subjektu rituálu („přecházejícího“) nejasné. Prochází kulturní oblastí, která nemá žádné atributy minulého ani nadcházejícího stavu“ (Gennep 1996 in Turner 2004: 95). Tato fáze může připomínat samotný zápas, kdy jsou bojovníci v neurčitém postavení.

V poslední fázi Turner hovoří o znovu začlenění nebo přijetí. „Subjekt rituálu, jedinec nebo skupina, se znovu nachází v relativně stálém stavu a díky tomu má práva a povinnosti vůči ostatním lidem náležícím k jasně definovaným a „strukturálním“ typům. Očekává se, že člověk, jenž prošel rituálem, bude jednat v souladu s určitými obyčeji danými normami a etickými pravidly, jež nositele společenského postavení vážou do systému společenských tradic“ (Gennep 1996 in Turner 2004: 95). Poslední fáze naznačuje konec zápasu, kdy se bojovník vrací zpět do společenské struktury jako vítěz či poražený.

---

⁷ Myšleno v ČR.

3.2 Význam rituálu

Rituál v thajském boxu není jen samotný akt Wai Khru Ram Muay. Rituál doprovází i amulety, které bojovníci nosí jako jeho součást. Thajští bojovníci tvrdí, že jsou dva typy amuletů – ty, které se nasazují a ty, které zůstanou do smrti. Amulety, které se nasazují, jsou prajead a mongkol. Ty nosí bojovníkům štěstí a ochraňují je. Někteří bojovníci uvádějí, že je tyto spirituální amulety uklidňují a dodávají jim odvalu, soustředěnost a necítí s nimi tolik bolesti. Mezi amulety, které zůstanou do smrti patří tetování, která si bojovníci nechávají vyryt do kůže. Tetování znamenají, že bojovník nikdy nezapomene a vždy bude mít v srdci thajský box a tradice s ním spojené. (Ok Media Production 2016)

3.3 Účinnost rituálu

Rituál Wai Khru Ram Muay je oblíbený i z pohledu diváků. Diváci při rituálu hypnoticky sledují pohyby bojovníka a uvažují nad jeho myslí. Co je však na tomto rituálu tak magické? V dnešním uspěchaném světě se jedná o poměrně kuriózní věc.

Thajští bojovníci uvádějí, že jim rituál pomáhá soustředit se a koncentrovat se na zápas. Amulety je ochraňují (Ok Media Production 2016). Celkový pohled na rituál má i Émil Durkheim, který rituál zkoumal v rámci náboženství: „*Náboženské představy jsou představami kolektivními, které vyjadřují kolektivní skutečnosti; rituály jsou pak druhem jednání, k němuž dochází jedině uprostřed shromážděné skupiny a které mají podněcovat, udržovat či proměňovat určité mentální stavy této skupiny*“ (Durkheim 2002: 17). Autor popisuje věc z úhlu náboženské praxe, avšak v rámci rituálu Wai Khru Ram Muay lze nahlížet na rituál podobně. Thajský box je úzce spjatý s buddhistickou vírou, která pramení z thajské historie. Velkou roli v tomto sportu proto hraje úcta a oddanost, která v dnešním provedení thajského boxu zůstala dodnes. Účastníci thajského boxu (trenéři, členi oddílu, bojovníci) si buddhistický význam uvědomují, avšak jejich interpretace je odlišná od té

thajské. Často uvádí, že jsou tradičním pojetím fascinováni, avšak nejsou nábožensky založeni. Proto berou tradiční pojetí rituálů v thajském boxu jako část patřící Thajcům.

4 Výzkumná část

4.1 Úvod do výzkumné části

V této kapitole se zaměřím především na průběh výzkumu, který jsem si časově rozdělila do dvou oblastí. Hlavní výzkum probíhal v Trutnově, což je město třicet kilometrů vzdálené od mého rodného města Vrchlabí. Ve Vrchlabí jsem vedla svůj vedlejší výzkum.

Hlavní výzkum probíhal ve Spartak klubu v Trutnově, pod který spadá i oddíl thajského boxu – Highlanders Muay-Thai. Většinu času jsem s tímto oddílem strávila na Highlanders night, které věnuji dvě další kapitoly. Docházela jsem i do tělocvičny, kde probíhal trénink thajského boxu.

Vedlejší výzkum jsem vedla především s mým bratrem, který mě postupně zasvěcoval do tajů thajského boxu. Tento výzkum probíhal v Podhůří, což je předměstí Vrchlabí, kde bydlí můj bratr. Na výzkumu se podílela i jeho manželka, která popisovala thajský box ze svojí perspektivy pozorovatele a příznivce thajského boxu.

Další část výzkumu probíhala v kulturním domě Uffo, kde se konal galavečer Highlanders night, což je pro thajský box velká událost. Na této akci jsem měla možnost natáčet v zákulisí, což pro mě byla veliká čest.

S většinou informantů, se kterými jsem se během výzkumu setkala, jsem se viděla poprvé. Avšak, jak už jsem uvedla v předchozím odstavci, mým hlavním informantem byl můj bratr, který mě celý večer doprovázel.

4.2 Metodologie výzkumu

Tuto práci jsem založila na kvalitativním výzkumu. Především jsem se zaměřila na skupinu lidí, se kterou jsem měla možnost být v blízkém kontaktu (oddíl Highlanders a příznivci thajského boxu). Zajímala jsem se o jejich názory a pocity ohledně rituálů spojených s thajským boxem. Přední myšlenkou bylo interpretovat rituál a nahlédnout do samotné podstaty. Výzkum probíhal přibližně 12 měsíců v období od listopadu 2015 do listopadu následujícího roku, ve kterých jsem se zúčastnila několika tréninků a kulturních akcí, které jsou pro Highlanders oddíl významné.

4.3 Sběr dat

Největší množství informací jsem získala v oddílu Highlanders a na dvou celovečerních akcích Highlanders night. Ve svém výzkumu jsem používala metody zúčastněného pozorování, nezúčastněné pozorování, nestrukturované a polostrukturované rozhovory.

Zúčastněné pozorování jsem praktikovala především na trénincích oddílu, ve kterých se objevuje i rituální pozdrav, kterého jsem taktéž byla součástí a měla tak možnost si tento fenomén, typický pro oddíl Highlanders, vyzkoušet. Byla to pro mě velice intenzivní zkušenost, ve které jsem poznala odhodlání a vytrvalost členů oddílu. Při průběhu zúčastněného pozorování jsem využívala metodu nestrukturovaných rozhovorů, které probíhaly především o tréninkových pauzách. S informanty jsem se však ne moc často dostala k tématu rituálu. Často jsem na otázky nedostala přímou odpověď a zdálo se, že informanti odbíhali od tématu. Proto se mi metoda nestrukturovaných rozhovorů neosvědčila.

Ovšem metoda nezúčastněného pozorování mi při výzkumu pomohla nejvíce. Pozorovala jsem průběh rituálu Wai Khru Ram Muay na zápasech a také jsem pozorovala cvičení těchto rituálů. Při nácviku rituálu se informant musí soustředit a tak mým úkolem bylo sedět stranou a potichu pozorovat jeho koncentraci.

Další metoda, která se potvrdila jako účinná, byla metoda polostrukturovaných rozhovorů. Se třemi klíčovými informanty jsem tuto metodu prováděla během delšího časového pásma. Zpravidla jsem si připravovala pouze několik málo otázek a počítala s tím, že mě informanti navedou na další. Při této metodě se informant vždy rozpovídal a já se tak dozvěděla důležité detaily.

4.4 Výběr informantů

Výzkum jsem prováděla v trutnovském oddílu Highlanders. Zaměřila jsem se proto na celý oddíl. Vzhledem k faktu, že rituály Wai Khru Ram Muay vykonávají členi oddílu, kteří se zúčastňují zápasů thajského boxu, měla jsem výběr poměrně jednoduchý. Vybrala jsem dva klíčové informanty, kteří se zápasů zúčastňují a jednoho, který dochází na tréninky a podílí se na organizaci týmových aktivit jako je galavečer Highlanders night. Všichni tři informanti mají společný oddíl, společné aktivity, avšak přesto jsou rozdílní.

Mým úkolem bylo trávit s informanty co nejvíce času a poznat jejich záliby, životní hodnoty a postoje. Dojížděla jsem na tréninky a pozorovala jejich aktivity spojené s thajským boxem. Snažila jsem se pochopit, proč se věnují thajskému boxu a z jakého důvodu se učí rituálům.

Výzkum byl prováděn s informanty mužského pohlaví, ale mužské pohlaví není podmínkou pro tento sport. V oddílu Highlanders se nachází i několik žen.

Oddíl Highlanders je na scéně thajského boxu již dlouhou dobu. Pyšní se desítkami „odchovaných“ bojovníků, kteří se zúčastňují národních i mezinárodních turnajů a reprezentantů v ČR. Highlanders je zaregistrován v organizaci C. M. T. A. (Český Muay – Thai Asociace) od 7. října 2005. Mezi aktivity oddílu nepatří jen trénink thajského boxu, ale

také trénink MMA⁸ a K1⁹. Trenéři oddílu jsou zároveň i váženými rozhodčími. Celkově má oddíl dlouhou tradici a je po České republice poměrně známý (Spartak 2016).

Mezi mé klíčové informanty patří Matěj, šestnáctiletý juniorský reprezentant České republiky. Je studentem druhého ročníku obchodní akademie a je považován za favorita své kategorie v Highlanders oddílu. Thajský box se mu zalíbil již v dětství.

Dalším informantem je Jakub, kterému je dvacet čtyři let a má za sebou již mnoho zápasů. Je taktéž velice úspěšný, ale zároveň skromný a pokorný. Jakub je velkým „sympaťákem“ oddílu. Nedávno se mu podařilo vyhrát mistrovství Evropy. Příznivce thajského boxu si získal při galavečeru Highlanders night, když při předávání poháru (stal se vítězem) pozval na pódium svou přítelkyni a projevil jí tak lásku.

Posledním klíčovým informantem je Marek. Thajskému boxu se začal věnovat poměrně nedávno – před třemi lety. Podílí se na všech aktivitách klubu. Od dětství trpí neurologickým onemocněním a tak měl dlouhou dobu zákaz bojovat na zápasech. Jelikož se tato nemoc již dlouho neozvala¹⁰, dostal od lékaře povolení. To však nevyužil, protože si uvědomuje případná rizika s onemocněním spojená.

Všichni tři klíčoví informanti mají společnou lásku k thajskému boxu. Každý je však povahou i hodnotami jiný. Infiltrovat se mezi ně a získat si jejich důvěru bylo u některých těžší, po krátkém čase mě však vzali mezi sebe a pomohli mi pochopit všechny mé otázky.

---

⁸ Smíšená bojová umění. Sport známý drsnými souboji v kleci.

⁹ K-1 je kombinací technik MuayThai, Karate, Taekwondo a dalších.

¹⁰ Jedná se o epilepsii - neurologické onemocnění projevující se záchvaty.

4.5 Místo výzkumu

Výzkum probíhal především ve městě Trutnov. Navštívila jsem i oddíl thajského boxu v Pardubicích, ale pro mě se stalo strategicky vhodnějším místem město Trutnov, které se nachází nedaleko mého bydliště. V Trutnově jsem se zaměřila na oddíl Highlanders, především pak na události Highlanders night, kde rituál Wai Khru Ram Muay přímo probíhá.

Dalším výzkumným městem se stalo moje rodné město Vrchlabí, ve kterém probíhal výzkum s mým bratrem a příznivci thajského boxu.

Vrchlabí je malebné město, které je nazýváno také bránou Krkonoš. Žije zde přibližně 13 000 obyvatel. Trutnov je znatelně větším městem. Sčítá zhruba 30 000 obyvatel a nachází se asi 30 kilometrů od Vrchlabí (Obyvatelčeska 2016).

4.6 Průběh výzkumu

Obsah následujících kapitol bude podrobněji vyplněn konkrétními případy a průběhem výzkumu. Přiblížím témata, průběhy akcí a konkrétní jednání v rámci výzkumu. Budu se snažit zmapovat průběh výzkumu od samotného začátku až po dnešní dny, kdy již pracuji na audiovizuálním díle.

4.6.1 Vstup do terénu

Jak jsem již v předchozích řádcích naznačila, k thajskému boxu jsem se dostala přes mého bratra, který mě přivedl k Highlanders oddílu, ve kterém sám působí. Vzhledem k tomu, že bratr již od dětství trpí neurologickým onemocněním epilepsií¹¹, nemohl se nikdy řádně bodovaného zápasu zúčastnit. Je však hrdým pořadatelem galavečeru Highlanders night, kde pomáhá s přípravami. Z toho důvodu se zúčastňuje jen rituálů spojených s tréninkem, avšak

---

¹¹ „Choroba vyznačující se opakovaním záchvatů a poruchami vědomí různého stupně, případně s křečemi.“ (Kraus, Petráčková a kol., s. 200)

ne samotného rituálu Wai Khru Ram Muay. První kontakt s týmem Highlanders jsem měla na jejich obvyklém tréninku, kde jsem poprvé poznala význam a skryté kouzlo tohoto sportu.

Při nezúčastněném pozorování jsem již v prvních dnech dokázala rozpoznat spiritualitu oddílu Highlanders. Rituálem totiž začíná již samotný trénink, kdy trenér (jakožto silná autorita oddílu) složí ruce a ukloní se. V tu chvíli se i zbytek oddílu ukloní a společně odříkají slova „Muay Boran“ (jinými slovy Muay Thai). Tento rituál oficiálně zahajuje každý trénink.

Další nezúčastněné pozorování jsem praktikovala při Highlanders night, což je důležitý večer pro oddíl Highlanders. Dá se říci, že se jedná o noc bojovníků – událost, kde se spolu utkají bojovníci thajského boxu. Z pohledu diváka mohu říci, že se jedná o intenzivní zážitek, který přiblížím v dalších kapitolách.

4.6.2 Zápas očima diváka

Jako divák jsem se mohla zúčastnit již dvou zápasů thajského boxu. V každé události jsem pozorovala průběh jinak. Na prvním zápase jsem pozorovala boj jako klasický divák. Na tom druhém jsem se dívala očima vizuálního antropologa, který se snaží zachytit každý detail pomocí videokamery.

Pro diváka začíná událost rozhodnutím zúčastnit se a následným zakoupením lístku. V tomto případě se jedná o společenskou akci, jako je například věneček nebo maturitní ples. Jde ale o zaměřenou akci na sport - thajský box, a tak se zde sházejí lidé, kteří mají k tomuto sportu blízko. Jsou zde tedy užší skupiny lidí.

Zápas, kterého jsem se zúčastnila, se konal na kulturně významném místě. Na místě kde se pořádají plesy, koncerty nebo divadelní hry. Proto se dalo předpokládat, že bude společensky významný. Oblečení však v tomto případě nehrálo velikou roli. Protože se jedná

o sportovní akci, tak nebylo oblečení předem dané. Budova je v tomto případě rozdělena na velký sál a balkóny. Uprostřed sálu je umístěn ring, kolem kterého jsou rozmístěny stoly pro VIP hosty. Měla jsem možnost sedět u těchto stolů, proto jsem zápas měla takřkajíc z první ruky. VIP zóna spočívá především ve výhodě týkající se pohoštění, které je zde k dispozici. Samozřejmě je VIP zóna blíž k samotnému zápasu. Musím poznamenat, že strategicky jsou tato místa nevýhodná. Právě proto, že je divák blízko k ringu, není zcela vše přehledně vidět. Mnohem lepší místo na sledování zápasu je paradoxně v „ekonomické zóně“ na balkónku, kde je na celý zápas vidět velice dobře.

Divák má před samotným zápasem čas pozdravit všechny známé a zakoupit si občerstvení. Mimo občerstvení je možnost zakoupit si oblečení Sanctum, o kterém jsem se zmiňovala v jedné z předchozích kapitol. Po usazení na zakoupené místo začíná slavnostní zahájení.

Hlavní program spočívá v zápasech od váhově nejnižší kategorie po nejvyšší. Nejdřív se tedy představí junioři. Každou další kategorií nabírá událost na intenzitě. Pořadatelé přidávají výraznější světla, napínavější hudbu při vstupu zápasníka a moderátor netrpělivě hlásí další bojovníky. Večer vrcholí vstupem místního šampiona, který rozvášní dav.

Pro diváky je zajímavou částí večera rituál Wai Khru Ram Muay, který téměř každý zápasník před započítím boje provádí. Všimla jsem si, že publikum se k tomuto fenoménu staví do dvou skupin. Jedna skupina se na rituál dívá jako na něco zajímavého, magického a nevšedního. Další skupina v době Wai Khru Ram Muay zaujímá jakýsi neinteresovaný postoj – baví se s přítelem, nebo se dívá do mobilního telefonu. Překvapilo mě však, že tato druhá skupina tvoří naprosté minimum ze všech diváků. Většina publika se na rituál dívá jako na raritu.

4.6.3 Highlanders night 7. 11. 2015

Na tomto galavečeru jsem poprvé zahlédla na vlastní oči rituál Wai Khru Ram Muay. S sebou jsem měla zapůjčenou školní kameru a v plánu jsem měla celou noc zdokumentovat a následně snímky použít ve svém audiovizuálním díle. Měla jsem možnost být součástí jako řádný divák, žádné benefity, žádné propustky do zákulisí. Měla jsem vizi statických záběrů, které pořídím ještě před započítím samotného galavečera. Ovšem neměla jsem s sebou stativ a také jsem s sebou neměla zkušenosti, které by mi pomohly zrealizovat svojí myšlenku. Záběry jsem natáčela velice zmateně, krátce a bez přemýšlení. Byla jsem na místě, které bylo zajímavé pro diváky, ale pro natáčení se toto místo nehodilo (na balkóně), všechny záběry jsem točila se zoomem, což vytvořilo galerii naprosto nevzhledných videí.

Tento večer jsem se na sebe velmi zlobila. Byla jsem sama na sebe naštvaná, protože jsem při natáčení nepoužila hlavu. Nicméně se mi stal večer cennou zkušeností. Dlouho jsem přemýšlela, jak večer napravím. Bohužel, se galavečer koná jednou za rok, nezbývalo než počkat a své chyby napravit za rok. Za rok se toho hodně událo, především se můj bratr stal nedílnou součástí oddílu Highlanders a získal jejich plnou důvěru. Jednoho večera mě mile překvapil a zavolal mi novinku, týkající se pořadatelských lístků do zákulisí, kde budu moci být součástí týmu.

4.6.4 Highlanders night 11. 11. 2016

Tento večer byl pro můj výzkum zásadní. Tady jsem poznala a pochopila, co thajský box pro bojovníky znamená a jak moc je pro ně důležitý. Setkala jsem se tu s různými formami rituálů, které se lišily každým dalším zápasem.

Na tento večer jsem byla připravena jen v rámci techniky. Doma jsem zkoušela všechny možné situace, které by se mohly vyskytnout. Od rychlých pohybů kamerou po zoomování a sledování určité věci. Neměla jsem připravený scénář, jak bych měla finální

snímek vyjádřit. Zkrátka jsem si děj za oponou ringu vůbec nedokázala představit, a proto jsem byla připravena improvizovat.

Když jsem přišla do kulturního domu, kde se galavečer konal, byla jsem velice nervózní. Bratr mě zavedl do zákulisí a řekl trenérovi, že už jsem tady. V tu chvíli jsem velice znervózněla a klepavým hlasem mu sdělila velké díky, protože do zákulisí smí jen bojovníci a organizátoři akce. Bylo to významné privilegium být součástí týmu. Bratr mě provedl po všech místnostech, kam jsem měla přístup. Přístup jsem měla naprosto všude. Během prohlížení si okolí, jsem všechny zúčastněné seznamovala s natáčením a vysvětlila jim svůj záměr. Od té chvíle jsem se stala jakýmsi prostředníkem mezi kamerou a informanty. Cítila jsem obrovskou zodpovědnost. Věděla jsem, že toto je poslední možnost napravit dokumentace z minulého ročníku. Zároveň jsem ale byla omezena kapacitou, nemohla jsem natáčet vše, co mě napadlo. Musela jsem používat hlavu a bedlivě přemýšlet, co natáčím.

Zpočátku si někteří jedinci na kameru nemohli zvyknout. Zhruba po hodině mé přítomnosti jsem se stala součástí oddílu. Všichni na mě byli moc hodní, což mě velice překvapilo. Přeci jen být bojovníkem thajského boxu nese určitou roli, která v tomto případě působí respekt.

Kromě nervozity jsem měla z události velice dobrý pocit. Když byl chvíli čas, podařilo se mi i s pár bojovníky promluvit a zjistit tak pár věcí nad rámec svého natáčení. Ptala jsem se především na okolnosti zápasů, na jejich vnitřní pocity a emoce. Všichni se mnou plně spolupracovali, až na mladší bojovníky, kteří se pochopitelně zpočátku trochu styděli.

Při slavnostním začátku Highlanders night, zazněla od moderátora emocionálně silná připomínka, která otřásla myslí všech thajských bojovníků – především však Thajska samotného. Byla to prosba o minutu ticha za zesnulého thajského krále Pchúmipchona

Adundéta. Korunovaný panovník Ráma IX. byl nejdéle vládnoucím monarchou světa¹². Na sociálních sítích thajských bojovníků se tato událost procitla velmi intenzivně. Bojovníci projeví lítost tím, že se oblékli do tradičního Muay Thai oblečení se všemi náležitostmi (mongol, prajead) a k fotografii zemřelého krále se modlili (viz příloha). Po celém Thajsku jsou vyvěšeny fotografie monarchy. Je cítit velký smutek kvůli této události. Minuta ticha se držela po celém kulturním domě a byl tak projevem soucit nad tímto neštěstím.

Po veškerých formalitách jako je představení sponzorů, mohl zápas začít. Většinu času jsem strávila s oddílem Highlanders. Ale večer nebyl jen jejich. Byli tu bojovníci i z jiných zemí a jiných oddílů. Thajský box je založen především na úctě k soupeři. Tato vlastnost thajského boxu byla mezi bojovníky cítit. Byli k sobě velice přátelští, přesto ale byli soupeři.

Průběh večera se vyvíjel dobře. Neměla jsem žádná očekávání, ale dalo by se říci, že to byla nejzajímavější část výzkumu. Během večera se mi promítl scénář, jak audiovizuální dílo uchopit a oddíl Highlanders mi s tím velice ochotně pomohl. Motivací v práci na audiovizuálním díle se mi stala snaha zavděčit se jim za pomoc, kterou mi poskytli a ukázat jim pohled kamerou na jejich oblíbený sport mým způsobem.

4.6.5 Rozhovory

Další částí mého výzkumu jsou rozhovory. Jak jsem již v minulých kapitolách podotýkala, zařadila jsem do svého výzkumu strukturované i polostrukturované rozhovory. Na kameru jsem nezaznamenala všechny uskutečněné rozhovory, jelikož tato vizuální část potřebuje zvláštní techniku (stativ), kterou jsem neměla vždy k dispozici. K ostatním rozhovorům jsem používala diktafon v mobilním telefonu. V konečném výsledku se mi osvědčila metoda polostrukturovaného rozhovoru, pomocí které se informant rozprávěl o daném tématu do hloubky.

---

¹² Vládl Thajsku dlouhých 70 let

Metody rozhovorů jsem aplikovala nejen na bojovníky, ale i na příznivce thajského boxu. U těch jsem se zajímala především o věc pohledu na rituál Wai Khru Ram Muay.

Výpovědi informantů byly velice poutavé. Například Marek, můj bratr, vypovídá o jeho začátcích v oddílu Highlanders. Především zmiňuje, jak mu účinkování v tomto oddílu dodalo sebevědomí a psychickou sílu. Fyzickou sílu, která má samozřejmě také velký význam při trénincích thajského boxu, zmiňuje až na posledním místě. Myslí si, že psychickou vyrovnanost získal díky pevnému vedení a celému principu thajského boxu. Záleží prý především na úctě, přátelství a cti. I přesto, že je thajský box nejtvrdějším bojovým sportem, jsou bojovníci vedeni k úctě a pokoře. Oponent je pro ně člověk, se kterým porovnává síly – není to nepřítel v bojovém pojetí slova.

Otázky pro informanty nebyly vždy stejné. Měla jsem připravené základní otázky, které jsem doplňovala otázkami namátkovými – improvizovanými. Otázky jsem pokládala dle rozvíjejícího se rozhovoru. U každého z informantů se rozhovor vyvíjel jiným směrem, dle tohoto zjištění lze určit priority každého z nich. Samozřejmě se každý na danou věc dívá jiným pohledem, to byl jeden z důvodů, proč jsem použila metodu polostrukturovaného rozhovoru.

5 Vizuální část

Vizuální část, tedy práce s kamerou, probíhala především na události Highlanders night, kde jsem natáčela průběh akce, emoce bojovníků a samozřejmě také rituály spojené s thajským boxem. Cílem kamerového záznamu nebylo popsat průběh akce, ale proniknout do mysli bojovníka a poznat jeho interpretaci cítění a soustředěnosti. Ke svému vizuálnímu dílu jsem používala kombinaci zrcadlového fotoaparátu, kamery mobilního telefonu a zapůjčené školní kamery, ze které vznikly ty nejzajímavější záběry.

Rozhodla jsem se kameru zpočátku příliš neukazovat a nejprve všechny obejít a seznámit je s mým cílem. To se ukázalo jako správná taktika, protože mě pak všichni brali jako přítele a součást týmu, což pro mě bylo velice důležité. Práce s kamerou před lidmi však byl i tak ten nejtěžší úkol celé vizuální části, jelikož jsem se potýkala s velikou nervozitou. Ovšem nervózní nebyli zúčastnění, ale já sama. Akce, na kterých jsem používala videokameru, byly pro oddíl velmi významnou událostí a tak bylo potřeba nikde nepřekážet a především nikoho nezdržovat zbytečnými dotazy.

„Zůstat neviděn, ale stále být přítomen jako filmař s onou dvojakostí, kterou takové postavení přináší. I když se režisér ve filmu sám neobjevuje, je současně zapomenut a přítomen svým skutečným postavením, které v ničem nelze směřovat s postavením vypravěče příběhů. Máme tedy tvůrce na jím vybraném místě a s jeho identitou filmaře skutečnosti. Je vlastně prostředníkem, který dosáhl toho, že je přijímán, byť občas není pánem situace, kterou sám vyvolal a kterou chce zvládnout, ale současně vítá každou nepředvídatelnost. Kolik prostředníků, tolik strategií, které jsou vždy založeny na několika předběžně stanovených elementech“ (Gauthier 2004: 173).

Jsem velice ráda, že součástí mé bakalářské práce je i dokumentární snímek. Těžko se dají popsat pocity, které bojovník cítí, jen prostřednictvím slov. Divák díky filmu procitne do atmosféry, která se v daný okamžik odehrávala.

„(...) filmy „slouží“ antropologii jako prostředek dokumentace a archivace, zaznamenává jevy a situace, zprostředkovává a zachycuje badatelům i veřejnosti konkrétní událost, postavu, jev. Výhodou takového způsobu zachycení antropologických dat je fakt, že zprostředkování neprochází fází jazykové abstrakce, je „přímé“, jakoby bezprostřední, přestože i audiovizuální záznam je způsobem zprostředkování“ (Petráň 2011: 37).

5.1 Průběh natáčení

Je důležité mít na paměti, že natáčení filmu, nese obrovskou zodpovědnost. Žádný záběr nesmí být zavádějící. Avšak zavádějícím se snímek může stát i při střihu. Jedinou zodpovědnou osobou je autor snímku. Při natáčení jsem si tuto věc uvědomovala. Měla jsem v rukách materiál, který uvidí spousta lidí. Snímek musí být precizně zpracovaný a měl by diváka nadchnout a uvést ho do stavu zamyšlení a pochopení.

Po celou dobu natáčení jsem byla velice nejistá. Průběh události Highlanders night byl napjatý, nervozita byla cítit ve vzduchu a já jsem s videokamerou v podstatě začínala. Samozřejmě jsem předtím natáčela rozhovory, ale u těch jsem nemusela tolik přemýšlet nad výsledkem. U rozhovorů je velice důležité získat si důvěru informanta a rozpovídat ho přirozenou konverzací. U natáčení v terénu je to jiné. Moc jsem se nepotřebovala ptát, ale spíše přemýšlet o tom, jak správně zabrat daný děj. Zda netočím zbytečně moc, jestli není záběr příliš rozklepaný, jak je na tom místnost akusticky (kvůli kvalitě zvuku). Zkrátka je opravdu hodně věcí, nad kterými kameraman musí přemýšlet, protože každý děj, který se kolem něj odehrává, je originální a nenahraditelný.

Natáčení rozhovorů bylo pro mě v praxi jiné, než jsem předpokládala. K rozhovoru jsem přicházela s určitou myšlenkou a daným postupem. Když jsem však spustila kameru a rozhovor začal, vize se naprosto změnila. Snažila jsem se na začátku rozhovoru položit otázku, která informanta rozpovídá. Má otázka však byla často příliš složitá a informant znejistil. Musela jsem tedy improvizovat. Položila jsem tedy otázku: „co bys mi chtěl říci?“ Informant se v tu chvíli zamyslel, následně se rozpovídal a vznikl rozhovor plný emocí.

V zákulisí Highlanders night jsem natáčela naprosto nepřípravená. Neměla jsem připravený scénář. Neměla jsem ponětí, co mě v zákulisí čeká a tak jsem si předem nepřipravovala dotazy či přístup k zúčastněným. Přišla jsem do terénu jako přítel a dokumentarista události. Scénář se postupem času maloval sám. Vždy se mi naskytly výborné scény plné dojmů a citění.

5.2 Tvorba audiovizuálního díla

Po prvních rozhovorech jsem již pociťovala hřejivý pocit, který mi dával naději, že snímek bude dobré kvality. Díky předmětům, které se vyučovaly v rámci vizuální antropologie, jsem si všímala věcí, které by diváka mohly zaujmout. Jsou to především emoce, lidskost či porozumění. To všechno se mi podařilo zachytit.

Snažila jsem se při natáčení v terénu být přirozenou součástí děje. Bylo těžké zvyknout si na roli kameramana. Zpočátku jsem se bála vyrušovat a obtěžovat s kamerou. V zákulisí události jsem natáčela mimo jiné i v šatnách bojovníků, kde se připravovali na zápas. Bylo mi přirozeně nepříjemné narušovat jejich soukromí. Po nějakém čase jsem si ale všimla, že si na mě všichni zvykli a moje přítomnost jim nevadí. Toho jsem samozřejmě patřičně využila. Právě v šatnách se dala nejlépe zachytit koncentrace a nervozita před zápasem.

Jak říká Tomáš Petráň ve své knize *Ecce Homo*: „*Zkoumání aktuálně existující situace je mnohem zajímavější a přínosnější, než marné předstírání neviditelnosti*“ (Petráň 2011:168).

„*Žádný etnografický film není jenom záznamem jiné společnosti: vždycky je to záznam setkání mezi filmařem a touto společností*“ (MacDougall 2003:124 in Petráň 2011:168).

Ovšem zachycení daného jevu je jen polovina úspěchu. Druhá polovina začíná u počítače, kde jsem strávila více času, než samotným natáčením. Při střihání snímku jsem začínala zjišťovat, jaké věci se mi podařily a jaké jsem naopak zkazila. Ze stovek minut záznamu se rázem stanou desítky, které následně dají použít. Stále jsem přemýšlela, co by divák ocenil, jak na první pohled zaujmout. Uvědomila jsem si, že všechny záběry jsou plné emocí, kouzlo je v tom, je správně zkombinovat. Vzniklo několik verzí filmu. Vyhrát však musel jediný.

5.3 Výsledný film

Výslední snímek jsem dělala dle svého vnitřního hlasu. Řídila jsem se především pocity, které ve mně vyvolávaly ty správné dojmy. Bylo velmi těžké vybrat a zkombinovat ty nejhezčí záběry, protože zajímavé byly všechny. Snažila jsem se předat divákovi myšlenku, pomoci které lépe porozumí danou věc.

Jak píše Geertz, „*Ve výsledném antropologickém popisu, (...) je tato skutečnost – že to, co nazýváme našimi daty, jsou ve skutečnosti naše vlastní interpretace interpretací jiných lidí, týkajících se toho, co si myslí, že oni sami a jejich spoluobčané činí – zastíněna, neboť většina toho, co potřebujeme k pochopení určité události, rituálu, zvyku, myšlenky nebo čehokoliv jiného, je nám podávána jako doprovodná informace, který nás má připravit ke studiu věci samé*“ (Geertz, 2000: 19).

„Film umožňuje mnohost pohledu, zachycení neverbalizovatelného a jinak nepopsatelného a nakonec tím, že je možné předat kameru (i střih) do rukou účastníků výzkumu, může ukázat i sám způsob vnímání světa oním zkoumaným Druhým (...)“ (Petráň 2011: 63).

Výsledný film jsme brala jako doplněk bakalářské práce. Snažila jsem se v něm zachytit především pocity a emoce odehrávané před samotným zápasem. Celý snímek je doprovázený rozhovorem, který zachycuje důvody, které vedly informanty k výběru právě tohoto sportu. Dále je ve snímku zachycena část rozhovoru s příznivkyní Muay Thai - manželkou jednoho z členů, která vypovídá o pohledu na danou věc svými očima. Divák v audiovizuálním díle také uvidí rituál, o kterém především pojednává tato práce – rituál Wai Khru Ram Muay.

7 Závěr

Ve své práci jsem se věnovala výzkumu, který se týkal thajského boxu. Důvodem výzkumu bylo interpretovat thajský box, současnou společnost a záměry, které z tohoto sportu plynou. Mým hlavním zaměřením se stal rituál Wai Khru Ram Muay, který se v dnešní společnosti stále vyskytuje, i když to není nutnost ani nařízené pravidlo.

První výzkumná otázka, na kterou jsem hledala odpověď, se týkala promítání hodnot současné společnosti do thajského boxu. Pro zodpovězení této otázky bylo zapotřebí strávit s oddílem spoustu času, abych pochopila, jaký mají přístup jak k danému sportu, tak i k věcem týkajících se svého okolí. Z mého výzkumu vyplynulo, že hlavní složkou thajského boxu a oddílu Highlanders je skromnost a úcta, kterou členi oddílu promítají i do soukromého života. Thajský box se jim stal životním stylem, kterým se řídí v práci, ve škole a mezi přáteli. Vzhledem k těmto faktům vyplývajícím z mého výzkumu, se současná společnost do tohoto sportu promítá a snaží se zdokonalovat na úrovni fyzické i psychické. Tyto postoje thajského boxu bývají u některých členů oddílu důvodem, proč vyhledali právě tento sport. Postoj a hodnoty thajského boxu pomáhají členům oddílu řešit nepříjemné konflikty v zaměstnání, dodávají jim sebevědomí, ale zároveň je učí pokoře a skromnosti.

Další otázkou, kterou jsem se ve své práci zabývala, bylo určit hodnoty a význam rituálního chování jednotlivců a celé skupiny. Odpověď na tuto otázku jsem našla v poslední části svého výzkumu – na galavečeru Highlanders night, ve kterém se rituál Wai Khru Ram Muay vykonává. Tento večer jsem pochopila, že je pro bojovníky tento rituál důležitý především kvůli koncentraci. Vypovídají o obrovské nervozitě před publikem. Rituál jim pomáhá soustředit se jen na sebe sama a ulevit tak od rozrušení, které je doprovází před započítím zápasu. Důležité je pro členy oddílu vykonávat rituál správně. Když Ram Muay nemají naučený dle tradičního provedení, nedělají ho a postačí jim jen modlitba Wai Khru,

kteřou bere kařdý bojovník oddílu za samozřejmost. Modlitbu Wai Khru, bojovníci používají jako prezentaci sama sebe a protažení svalů před zápasem. Mimo tyto důvody bojovníci také uvádějí, že pomocí rituálu projevují úctu thajským bojovníkům, kteří jim dovolili být součástí jejich národního sportu. Dalším důvodem pro vykonávání rituálu je složení úcty trenérovi, který je pro bojovníky velmi důležitý.

Postoj k rituálům je daný trenérem, který své žáky rituálům učí. Proto je postoj jednotlivce stejný jako postoj celé skupiny. Nejedná se tedy o náboženské pojetí rituálu, ale především o psychické - o ulevení od nervozity a strachu. Bojovníci také uvádí, že pomocí rituálu Ram Muay zahřívají svaly před samotným zápasem. Ti, kteří Ram Muay nevykonávají, se rozcvičují v zákulisí před zápasem. Duchovní částí rituálu je nasazování mongkolu na hlavu bojovníka. Speciální nasazování, které popisují v jedné z předchozích kapitol, má přinést bojovníkovi štěstí. Toto nasazování je neodmyslitelnou součástí rituálu Wai Khru Ram Muay.

Poslední otázka se týkala důležitosti vykonání rituálů. Na základě mého výzkumu jsem zjistila, že je velice důležité rituály vykonat, i když ne všechny jsou interpretovány z duchovního hlediska. Modlitba Wai Khru je pro bojovníky důležitá z hlediska fyziologického protažení. Také jsou tímto způsobem představeni publiku. Rituální tanec Ram Muay je vykonáván jako zbraň před nervozitou a má taktéž fyziologické prvky – procvičení. Duchovní částí rituálu je nasazování mongkolu. Tímto způsobem bojovníkům trenér přeje štěstí a projevuje podporu. Kdyby takto neudělal, mohl by si bojovník myslet, že nemají trenéra na své straně. To by mělo za následek špatné psychické rozpoložení a špatnou soustředěnost při zápase, která je pro boj klíčová. Všechny tyto prvky rituálu jsou proto velice důležité. Z mého výzkumu vyplývá, že vynechání některé z částí, by mohlo vést k neúspěšnému zápasu.

Mimo zodpovězení výzkumných otázek, jsem narazila na několik dalších poznatků. Důležité zjištění se týkalo vnímání tradičního thajského boxu. Většina členů oddílu má sen podívat se do Thajska a přijít na duchovní podstatu, která je promítána do Muay Thai samotnými Thajci. Členi Highlanders cítí touhu po objevení tradičního pojetí tohoto sportu a objevení historie, která se v něm skrývá.

Dalším poznatkem vyplývajícím z mého výzkumu je reprezentace oddílu Highlanders. Všimla jsem si, že každý člen oddílu nosí oblečení (většinou trika) s logem Highlanders. Zjistila jsem, že se jedná o nenápadnou propagaci oddílu. Tato propagace má za následek upoutání pozornosti k thajskému boxu, především k oddílu Highlanders, který se nyní stává ve svém okolí velmi populárním.

V teoretické části jsem vysvětlila základní pojmy důležité pro tuto práci, vysvětlila jsem pojetí rituálu a thajského boxu. Ve výzkumné části jsem se věnovala svému výzkumu. Vyhodnocení proběhlo na základě kvalitativního výzkumu, který jsem prováděla především ve městech Trutnov a Vrchlabí. Terénní výzkum byl založen na nezúčastněném pozorování a polostrukturových rozhovorech.

S členy oddílu Highlanders jsem strávila velké množství času. Naskytly se mi možnosti, při kterých jsem mohla sledovat jejich postoje k thajskému boxu, rituálům a hodnotám společnosti. Členi oddílu mě mezi sebe přijali bez problémů. Získala jsem si jejich důvěru, na které jsem pak založila svůj výzkum a dozvěděla se tak o dané věci víc.

Dále jsem se věnovala svému audiovizuálnímu dílu, ve kterém divák může konkrétně sledovat rituál a některé z výpovědí informantů. Snímek tak vizuálně doplňuje mojí práci věnující se thajskému boxu.

Tato práce ve všech svých částech klade za cíl porozumění vykonávání rituálů v thajském boxu, které i přesto, že nenesou duchovní hodnotu spojenou s tradičním pojetím

thajského boxu, má za cíl upevnění kolektivu a jsou ve všech ohledech pro tento sport důležité. Došla jsem k závěru, že všechny rituály, které jsou prováděny v oddílu Highlanders, nesou odkaz thajského boxu, který je spojen s historií a tradicí. Ve své práci jsem popsala všechny rituály, které jsou vykonávány oddílem Highlanders. Mimo rituály, které jsou rozšířené po celém světě (Wai Khru, Ram Muay), jsem popsala i rituál typický pro tento oddíl – pozdrav při tréninku. Právě tento rituální pozdrav vyjadřuje významné hodnoty, které se v oddílu promítají. Domnívám se, že právě důraz na historii Muay Thai má za následek oblíbenost tohoto týmu a zároveň i popularitu, která se promítá jak do povědomí příznivců thajského boxu, tak i ostatních klubů věnující se tomuto sportu.

Prostřednictvím svého výzkumu jsem okusila na vlastní kůži odhodlání členů Highlanders a neuvěřitelnou odvahu, kterou promítají nejen do zápasů, ale i tréninků. Díky velkému množství společně stráveného času a účasti se na akcích důležitých pro tento oddíl, jsem dokázala porozumět významu a hodnotám, které jsou pro Highlanders důležité a na které kladou důraz. Myslím si, že tato práce může pomoci porozumět rituálům v Muay Thai – v nejtvrdějším bojovém sportu na světě, do kterého se zároveň promítá úcta, čest, skromnost a přátelství.

8 Bibliografie

DURKHEIM, Émile. *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Vyd. 1. Praha: Oikoymenh, 2002, 491 s. Oikúmené. ISBN 80-729-8056-4.

Gauthier, G. 2004. Dokumentární film: jiná kinematografie. Jihlava: AMU.

GEERTZ, Clifford. *Interpretace kultur: vybrané eseje*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-89-3.

MLYNÁŘOVÁ, Bc. Andrea. *Antropologie sportu: Tenisový klub a jeho členové z antropologické perspektivy*. Pardubice, 2014. Diplomová práce. Univerzita Pardubice. Vedoucí práce PhDr. Michal Tošner, Ph.D.

PETRÁČKOVÁ, Věra a Jiří KRAUS. *Akademický slovník cizích slov: [A-Ž]*. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0607-9.

PETRÁŇ, Tomáš. *Ecce homo: (esej o vizuální antropologii)*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2011. ISBN 978-80-7395-341-6.

TURNER, Victor. *Průběh rituálu*. Vyd. 1. Překlad Lucie Kučerová. Brno: ComputerPress, 2004, vii, 194 s. ISBN 80-722-6900-3.

VAN GENNEP, Arnold. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. Přeložil Helena BEGUIVINOVÁ. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997. Mythologie. ISBN 80-7106-178-6.

Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.

Další zdroje:

HaveyouheardtheofficialMuaythai Anthem? In: *IFMUAYTHAI: International Federation of Muay Thai Amateur* [online]. [cit. 2016-11-25]. Dostupné z: <http://www.ifmamuaythai.org/2012/07/official-muaythai-anthem/>

History of Muay Thai. In: *Kombat Group Thailand* [online]. 2016 [cit. 2016-11-29]. Dostupné z: <https://www.kombatgroup.com/whats-new/blog/43-latest-camp-news/489-history-of-muay-thai>

K Media Productions. MuayThai - The Spirit od RamMuay. In: *Www.youtube.com*[online]. [cit. 2016-11-22]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=2yComaFNzzA>

MuayThai. In: *BadBoysGym - MuayThai* [online]. [cit. 2016-11-22]. Dostupné z: <http://badboysgym.webnode.cz/muay-thai/>

MuayThai Jeseník: Tradice MuayThai [online]. [cit. 2016-10-12]. Dostupné z: http://www.muaythai.jesenicko.net/php-fusion/viewpage.php?page_id=34

Obyvatelé Česka [online]. [cit. 2016-11-25]. Dostupné z: <http://www.obyvateleceska.cz/trutnov/vrchlab%C3%AD/579858>

POLZER, Mgr. Jiří. MuayThai - thajský box: od vzniku po současnost. *Aktin* [online]. 2016, (24/05), 1 [cit. 2016-05-18]. Dostupné z: <http://www.aktin.cz/clanek/2312-muay-thai-thajsky-box-od-vzniku-po-soucasnost>

Thajský box. In: *Spartak Trutnov* [online]. [cit. 2016-11-23]. Dostupné z: <http://www.spartaktrutnov.com/spartak-trutnov/oddily/thajsky-box/>

WOLCOTT, John. *Strikingcorner: Historyofmuaythai by John Wolcott* [online]. , 1 [cit. 2016-05-27]. Dostupné z:<http://strikingcorner.com/history/>

Přílohy

Příloha č. 1 – Thajský bojovník Muay Thai truchlící u fotografie zemřelého krále Rámy IX

(zdroj: www.facebook.com/BanchamekGym/)

